

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Меркулова В. О.

Загальноновизнаним є те, що органи кримінальної юстиції - це частина державно-правового механізму, який, ґрунтуючись на правових приписах, через інституційну систему суб'єктів правоохоронної діяльності забезпечує реалізацію правоохоронних функцій держави. Натомість система органів кримінальної юстиції - це частина правоохоронної системи держави і на неї поширюються всі ознаки, притаманні системі правоохоронних органів, основою функціонування яких є охорона законності, правопорядку, захист прав та свобод людини, боротьба із кримінально-протиправною поведінкою, злочинністю, зокрема (прокуратура, суди, органи МВС, служба безпеки, адвокатура, органи та установи виконання покарань тощо). Отже органи кримінальної юстиції функціонують у специфічній сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, вжиття заходів, спрямованих на виявлення та розслідування вчинених кримінальних правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності, прийняттям законного рішення щодо обсягу кримінальної репресії (виду та терміну покарання) та його виконання.

Відповідно, проблема захисту прав та свобод людини, яка опинилася в межах сфери кримінальної юстиції (кримінального правосуддя), є найскладнішою і вимагає новітніх підходів, врахування міжнародно-правового досвіду, приведення законодавчої та правозастосовної практики у відповідність до міжнародних стандартів. Закономірним є те, що останнім часом актуальності набуває проблема конвергенції правоохоронної діяльності та соціальної політики, а отже зближення органів кримінальної юстиції із соціальними інститутами задля вирішення правоохоронних завдань.

Найтипівішим проявом взаємодії правоохоронних органів із громадськістю на будь-якій стадії кримінального правосуддя є створення в Україні добровільних об'єднань громадян (зокрема, громадських формувань з охорони громадського порядку; волонтерських організацій; різних інших соціальних інституцій), удосконалення організаційних та правових заходів їхнього функціонування, відпрацювання основ практичного інструментарію щодо сприяння

Національній поліції, Державній прикордонній службі, судовим органам, органам кримінально-виконавчої системи тощо у здійсненні ними окремих правоохоронних функцій.

Ключові слова: взаємодія, правоохоронні органи, громадкість, кримінальна юстиція, кримінальне судочинство, правове регулювання, Національна поліція.

Merkulova V. O. Interaction between the public and criminal justice bodies at different stages of criminal justice: certain aspects of improving legal regulation

It is generally accepted that criminal justice bodies are part of the state-legal mechanism, which, based on legal prescriptions, through the institutional system of law enforcement entities, ensures the implementation of law enforcement functions of the state. Instead, the system of criminal justice bodies is a part of the law enforcement system of the state and it includes all the characteristics inherent in the system of law enforcement bodies, the basis of which is the protection of law and order, the protection of human rights and freedoms, the fight against criminal and illegal behavior, crime, in particular (prosecutor's office, courts, bodies of the Ministry of Internal Affairs, the security service, the bar, bodies and institutions for the execution of punishments, etc.). Therefore, criminal justice bodies function in the specific sphere of prevention and countermeasures against criminal offenses, taking measures aimed at identifying and investigating committed criminal offenses, bringing guilty persons to justice, making a legal decision regarding the scope of criminal repression (type and term of punishment) and its execution.

Accordingly, the problem of protecting human rights and freedoms, which is within the scope of criminal justice (criminal justice), is the most complex and requires the latest approaches, taking into account international legal experience, and bringing legislative and law enforcement practices into compliance with international standards. It is natural that recently the problem of the convergence of law enforcement activities and social policy, and therefore the rapprochement of criminal

© Меркулова В. О., 2023

justice bodies with social institutions in order to solve law enforcement tasks, is gaining relevance.

The most typical manifestation of the interaction of law enforcement agencies with the public at any stage of criminal justice is the creation of voluntary associations of citizens in Ukraine (in particular, public formations for the protection of public order; volunteer organizations; various other social institutions), improvement of organizational and legal measures of their functioning, working out the basics of practical tools for assisting the National Police, the State Border Service, judicial bodies, bodies of the criminal-executive system, etc. in their performance of certain law enforcement functions.

Key words: *interaction, law enforcement agencies, public, criminal justice, criminal justice, legal regulation, National Police.*

Актуальність. За великим рахунком взаємодія правоохоронних органів із громадськістю набуває суттєвої актуальності практично на усіх стадіях кримінального правосуддя: у загальному процесі запобігання, виявлення кримінальних правопорушень, а отже під час охорони публічного порядку та громадської безпеки; на стадії досудового кримінального провадження та судового розгляду справи в межах співпраці громадськості із органами досудового розслідування, уповноваженими органами пробації, судовими органами; на стадії виконання та відбування покарання в межах взаємодії громадськості із органами та установами кримінально-виконавчої системи у досягненні мети покарання - виправлення та ресоціалізації засуджених, підготовки засуджених до звільнення тощо.

Постановка проблеми. Міждисциплінарний характер даного дослідження обумовлюється необхідністю визначення принципово важливих узагальнених положень, які з теоретичної та правової точки зору мають обумовлювати спрямування реформування інституту взаємодії органів кримінальної юстиції із громадськістю на будь-якій стадії кримінального судочинства. Звернення до окремих концептуальних положень реформування органів поліції у даній сфері (на організаційно-правовому рівні) методологічно обумовлена, як на наш погляд, наявністю більш якісної правової регламентації даної сфери, доцільністю виокремлення тих узагальнено-принципових положень, що можуть розглядатися у якості основи подальшого удосконалення правового регулювання взаємодії із громадськістю органів та установ кримінально-виконавчої системи на завершальній стадії кримінального судочинства.

Окремою проблемою, що визначає напрям дослідження, є чинний стан правового регулювання взаємодії із громадськістю органів та установ кримінально-виконавчої системи, загалом, уповноважених органів пробації, зокрема. На підставі системно-правового аналізу законодавства щодо взаємодії уповноважених органів пробації із волонтерами, залучення цими органами населення до соціально-виховного впливу на засуджених, - маємо визначитися із недосконалістю та суперечностями відповідних нормативно-правових положень.

На тлі недостатньої правової визначеності розглядуваної сфери сформулювати авторське бачення шляхів удосконалення правового інструментарію щодо забезпечення дієвості взаємодії органів кримінальної юстиції із громадськістю на різних стадіях реалізації кримінального судочинства.

Стан дослідження. В доктрині права набувають актуальності питання пошуків шляхів комплексного вирішення завдань охорони громадського порядку на основі поєднання зусиль державних і недержавних суб'єктів. Оскільки наша увага буде сконцентрована переважно на стадії запобігання вчиненню кримінальних правопорушень (забезпечення громадської безпеки), та стадії виконання (відбування) призначеного судом покарання, аналізу піддаватимуться доктринальні джерела як *адміністративно-правового, так і кримінально-правового, кримінально-виконавчого характеру.*

Щодо першого напрямку, комплексному аналізу піддавалися результати досліджень С.О. Кузніченко з проблем формування моделі дієвого громадського контролю щодо правоохоронної системи держави [12]; Д.П. Калаєнова, В.Х. Ярмачі щодо основних компонентів створення моделі партнерських відносин між поліцією та населенням [4; 22]; Д.П. Калаєнова, О.С. Проневича щодо запровадження в Україні експериментальних проектів спільної діяльності поліції та громадськості («ПОЛіС», «Шкільний офіцер поліції», «Сусідська варта») та позитивний зарубіжний досвід, який заслуговує на майбутнє впровадження [4; 19]; А.І. Берендєєвої, М.В. Гребенюк, М.В. Корнієнко щодо особливих умов побудови громадянського суспільства в Україні, зважаючи на нестабільність та воєнний час життєдіяльності населення [1; 2; 8].

Щодо доктрини кримінально-правового блоку. Використовувалися результати дослідження А.В. Кирилюка, О.Г. Колба, О.І. Махніцького,

К.Ф. Погрібної, присвячені як загальним питанням особливостей контролю громадськості над кримінально-виконавчою діяльністю держави, так і специфічності взаємодії громадянських інституцій із конкретними органами та установами виконання покарань, зокрема, уповноваженими органами пробації. Окреме місце посідають доктринальні положення щодо підвищення рівня правового регулювання волонтерської діяльності в Україні, що містяться у спеціальних дослідженнях К.О. Сидорено, В.Ю. Томіної, З.О. Пашаєва [20; 21].

Дане дослідження є подовженням нашого власного системно-правового аналізу та тлумачення різних положень чинного кримінального, кримінально-виконавчого законодавства, Закону «Про пробацію» в частині визначення недоліків та суперечностей правового регулювання соціально-правового інституту «пробації», особливостей функціонування уповноважених органів пробації, взаємодії даних органів із громадськістю під час здійснення соціально-виховних та контроль-но-наглядових функцій щодо звільнених із кримінально-виконавчої установи жінок, які є вагітними та мають при собі малолітніх дітей [13; 14; 15].

Основний зміст. Доволі значна кількість спеціальних досліджень, присвячена аналізу соціально-економічних та організаційно-правових проблем конвергенції правоохоронної діяльності та соціальних інститутів, дозволяє сформулювати певне сучасне бачення як *принципових положень, що стосуються загальної моделі* дієвого громадянського контролю щодо усієї правоохоронної системи, так і розуміння *певних підсистем* - елементів правоохоронної діяльності, зокрема, взаємовідносин між поліцією та населення).

Щодо першого рівня. Євроінтеграційні напрямки реформування діяльності правоохоронних органів в Україні передбачають реалізацію комплексу завдань щодо *впровадження певних принципів*, які мають суттєво позначитися на якості функціонування правоохоронної системи держави. І ці ідеї закономірно змінюються та осучаснюються. Доволі важливим є те, що такі базові цінності як: повага та захист прав людини; прозорість та відкритість взаємовідносин; прагнення до надання найефективніших та якісних послуг з охорони правопорядку; наближення правоохоронних органів до потреб та запитів людей; довіра громадськості до правоохоронних органів, з одного боку, формування моделі дієвого громадянського контролю щодо правоохоронної системи взагалі, з іншого; гнучкість в урегулюванні про-

блем тощо [8, 12], - є практично загальноновизначеними і можуть потенційно відтворювати суспільне бачення належного стану усієї системи вітчизняного кримінального судочинства як такого.

Запровадження цих основоположних ідей вимагають, відповідно, осучаснення теоретико-правових заходів формування суто нового підходу до охорони публічного порядку та громадської безпеки, загалом, здійснення кримінального судочинства, зокрема. Визначення за участю населення превалюючих напрямків дослідження та публічного обговорення їх результатів, формування інструментарію підтримки громадськістю правоохоронних органів у виконанні ними конкретних завдань, запровадження різних форм підзвітності правоохоронних органів перед громадськістю за результатами своєї діяльності у виконанні своїх головних функцій тощо, - вимагають ставлення до правоохоронних функцій як до діяльності нового характеру та змісту. Відповідно, змістовні, сутнісні та функціональні ознаки правоохоронної діяльності на будь-якій стадії кримінального судочинства мають базуватися на цих *принципово важливих основних ідеях взаємодії* громадськості та правоохоронних органів. Отже саме вони мають визначати сутнісне спрямування органів кримінальної юстиції у процесі запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням, під час доведення винуватості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, визначення їй справедливого обсягу кримінальної відповідальності (видів та термінів покарання), а тим більш, у процесі кримінально-виконавчої діяльності щодо досягненні мети покарання - виправлення та ресоціалізації засуджених осіб. У підсумку, на справедливу думку вчених [4], такий підхід спрацює на користь залучення громадян до вироблення державної політики у правовій сфері.

В свою чергу, сутнісне значення принципів положень конкретизується у специфічному змісті (особливостях) взаємодії населення (громадянських інститутів) із конкретними органами кримінальної юстиції, відповідно до їхнього функціонального призначення. Так, якщо розглядати завдання *співробітництва поліції та громадян* у сфері захисту й охорони громадського порядку та громадської безпеки у попередженні та запобіганні особливо небезпечній кримінально-протиправній поведінці, маємо підтримати наукову позицію окремих вчених (Д.П. Калаянов, С.О. Кузниченко, В.Х. Ярмачі), які виокремлюють певні основні компоненти створення моделі партнерських відносин між цими суб'єктами. Сутність цих

компонентів полягає у формуванні ввічливого та уважного ставлення поліції до громадян; відкритості та прозорості поліцейської діяльності для громадського контролю; формуванні позитивного іміджу працівника правоохоронного органу; активному залученні громадськості до запобігання кримінально-протиправній поведінці; зниженні рівня правового нігілізму у суспільній свідомості; формуванні розуміння поліцейськими того, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів та підрозділів поліції. Саме ці кроки мають довести те, що поліція не стоїть над суспільством, а служить йому, орієнтуючись на співпрацю із різними громадянськими інституціями [4; 12; 22].

Зважаючи на євроінтеграційне спрямування процесу реформування органів кримінальної юстиції в Україні, актуальності набуває накопичений цивілізаційний позитивний досвід зарубіжних країн в частині модернізації національної системи охорони правопорядку, створення організаційно-правових засад залучення населення до охорони публічного порядку на рівні територіальних громад, правил функціонування різних громадських інституцій тощо. Орієнтиром у формуванні вітчизняної моделі партнерських відносин між зазначеними суб'єктами має стати напрацьована державами Європейського Союзу модель взаємодії поліції із громадськістю, яка за своєю сутністю та змістом спрямована на потреби громадян, дотримання прав людини, розглядається як процес взаємодії під час надання поліцією (іншими правоохоронними органами) якісних послуг, зорієнтована на відпрацювання основ підтримки громадськістю державних безпекових заходів, критеріїв довіри до роботи поліції на рівні вирішення місцевих локальних проблем [1; 8].

Вище зазначене, в певному сенсі, стосується *стадії виконання та відбування, призначеного судом покарання*, основні завдання якої покладаються на систему органів та установ Державної виконавчої служби України. Практично загально-визнаною становиться наукова позиція тих вчених (А.В. Кирилюк, О.Г. Колб, О.І. Махніцький, К.Ф. Погрібна тощо), які у своїх спеціальних дослідженнях доводять той факт, що громадський вплив є одним із засобів виправлення та ресоціалізації засуджених, а контроль громадськості над кримінально-виконавчою діяльністю є складовою забезпечення законності та справедливості у кримінально-виконавчому процесі [5; 7; 16]. Висловлюються конкретні пропозиції щодо *розширення переліку доцільних форм взаємодії органів та*

установ кримінально-виконавчої системи із громадськістю, шляхів посилення її дієвості: впровадження звітності про кримінально-виконавчу діяльність; запровадження спільних з громадськістю проектів; залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність адміністрації органів та установ тощо [16]. Якщо ж звернутися до узагальненого змісту окремих положень, що містяться у Законі України «Про Національну поліцію» (ст.ст. 86-90 Розділ VIII «Громадський контроль поліції»), в Законі України від 19 червня 2003 р. № 975- VI «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», в частині заходів посилення ефективності взаємодії правоохоронних органів із громадськістю, запровадження програм їхньої спільної діяльності [4], - маємо дійти висновку щодо існування типових логічно закономірних заходів більш узагальненого характеру, які мають реалізовуватися на усіх стадіях кримінального судочинства. Насамперед це стосується підстав (умов) отримання громадськістю інформації про діяльність органів та установ виконання покарання; проведення сумісних наукових досліджень з проблем виправлення та ресоціалізації засуджених; публічного обговорення результатів спеціальних досліджень; підстав та умов створення співробітниками кримінально-виконавчої системи сумісних із громадськістю експертних груп та центрів для вирішення та обговорення сучасних комплексних питань функціонування державної кримінально-виконавчої системи; залучення громадськості через суб'єктів права законодавчої ініціативи до формування законодавчих пропозицій (ініціатив).

На порядок денний постає питання інтенсивного дослідження даної проблематики, розроблення рекомендацій щодо удосконалення правового механізму реалізації громадського контролю у кримінально-виконавчій сфері, а отже чіткої правової регламентації зазначених заходів. Саме це надає нам достатні підстави погодитися із пропозицією доповнення чинного Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» новою статтею «Громадський контроль за діяльністю ДКВС України» [5; 7; 16].

Подовжуючи аналіз чинного стану правового регулювання взаємовідносин органів кримінально-виконавчої системи із громадськістю, маємо сконцентруватися на більш конкретному питанні - на проблемах правового регулювання *взаємодії із громадськістю уповноважених органів пробації*. Зрозуміти специфічність функціонального

призначення цього органу, оцінити належним чином те місце, яке він посідає у системі правоохоронних органів можна лише, користуючись поняттям, ознаками, видами такої соціально-правової категорії як «пробація». Комплексний системно-правовий аналіз чинного законодавства (кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, спеціального Закону «Про пробацію» [3; 9; 10; 11] надає нам підстави стверджувати, що уповноважені органи пробації - є єдиним органом не лише в системі органів та установ виконання покарання, але й в системі органів кримінальної юстиції, який підтримує найширші та найглибші соціальні взаємовідносини із громадськістю. Зважаючи на зміст та сутність різних видів пробації (досудова, наглядова, пенітенціарна), маємо визнати, що ці відносини реалізуються практично на усіх стадіях кримінального судочинства, а отже передбачають співпрацю із різними громадськими інституціями, які залучаються до вирішення завдань кримінального судочинства під час досудового розслідування, ухвалення судового рішення, контролю та нагляду за засудженими під час випробувального терміну, виконання альтернативних позбавленню волі видів покарань, підготовки до звільнення та до соціальної адаптації у суспільстві засуджених, що мають звільнитися після відбування покарання у виді позбавлення волі тощо. І кожен із цих напрямків має свою правову специфічність, а отже вимагає поглиблення та конкретизації правових положень, системного співвідношення між загальними та спеціальними вимогами.

Проведені нами попередні спеціальні дослідження [13; 14] з проблем правового регулювання механізму координації дій між органами правоохоронної системи (уповноваженими органами пробації, зокрема) та громадськими формуваннями (іншими соціальними інституціями) доводять те, що чинне законодавство кримінально-правового блоку є доволі суперечливим в частині визначення понятійного апарату, змісту окремих ознак, що характеризують діяльність уповноважених органів пробації у взаємодії із громадськістю. Поверховість та фрагментарність правових положень не сприятиме належним чином утворенню партнерських, змістовних, мотиваційних стосунків між цими суб'єктами.

На окремий аналіз заслуговує проблема *правового регулювання взаємодії уповноважених органів пробації і волонтерів*. Волонтерська діяльність - є різновидом та показником активності громадянського суспільства. Недержав-

ність інституції, засади добровільності та безоплатності довели дієвість цих формувань у різних сферах життєдіяльності українського суспільства, особливо в кризових ситуаціях та стосовно недостатньо соціально захищених верств населення. Отже у суспільній свідомості волонтерський рух сприймається як різновид безоплатної суспільно-корисної діяльності на добровільних засадах. Саме ці чинники обумовлюють найбільший рівень довіри серед населення. Зважаючи на наявність спеціального Закону України «Про волонтерську діяльність» [18], можна вважати, що волонтерська діяльність в Україні є нормативно-врегульованою. Проте в науковій доктрині (К.О.Сидорек, В.Ю. Томіна, З.О. Пашаєв) активно обговорюється питання подальшого підвищення рівня правового регулювання волонтерської діяльності в Україні. У якості одного із основних напрямків вбачається (окрім прийняття Концепції державної політики у сфері волонтерської діяльності), удосконалення законодавчих положень з кожного окремо визначеного напрямку волонтерської діяльності. При цьому обґрунтовується доцільність активно впроваджувати як законодавчий так і правозастосовний соціально-корисний міжнародний досвід [20; 21].

Таким окремо визначеним напрямком має стати участь волонтерів у правоохоронній діяльності держави, де волонтерська діяльність має посісти належне місце і стати невід'ємною складовою загального процесу конвергенції правоохоронної діяльності та соціальної практики, укріплення основ громадянського суспільства. Таке ставлення до волонтерства та його майбутнього потенціалу вимагають більш прискіпливого ставлення до питань правової регламентації волонтерської діяльності в межах правоохоронної діяльності, загалом, щодо правових умов, підстав, змісту та форм (заходів) взаємодії із уповноваженими органами пробації, зокрема. І той факт, що законодавець у ст. 20 «Волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією» Закону «Про пробацію» лише формулює завдання волонтерів пробації (сприяння органу пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведення з ними соціально-виховної роботи), - є недостатнім.

На тлі визначених вище проблем взаємодії органів кримінальної юстиції (правоохоронних органів) із громадськістю на стадії виконання покарання, пропонуємо виокремити ще одне питання особливого змісту. Це проблеми правової регламентації та подальшого удосконалення кримінально-виконавчих положень щодо дієвого залучення

громадськості у процесі підготовки до звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі та допомоги в соціальній адаптації вагітним жінкам та жінкам, які мають малолітніх дітей. Результати наших спеціальних досліджень [15] доводять, що незважаючи на те, що ця категорія засуджених жінок є найскладнішою у плані соціальної адаптації та пристосування до сучасних умов життєдіяльності, - кримінально-виконавче законодавство взагалі оминає специфічні ознаки формування соціально-правового інструментарію, яким би мали б користуватися громадські інституції (різні соціальні утворення) у здійсненні соціальної допомоги, контрольно-наглядових функцій щодо даної категорії засуджених жінок. Предметом поглибленого правового аналізу мають стати питання специфічності змісту, сутності, форм (заходів соціально-виховного впливу), доцільного кола суб'єктів громадського контролю (соціальної опіки) за цією категорією засуджених. У цих питаннях бажаним є дотримання співвідношення та узгодження чинного кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, спеціального Закону «Про пробацію» щодо зазначеної сфери регулювання.

Насамкінець, позитивним є те, що на тлі визначення певних моделей, зорієнтованих на кращі зразки зарубіжного досвіду правоохоронної діяльності, належна увага приділяється аналізу ризиків та негативних наслідків інтенсивного процесу побудови громадянського суспільства в Україні, взагалі, активного залучення громадян до правоохоронної діяльності, зокрема. Справедливим є твердження науковців (А.І.Берендєєва, М.В.Гребенюк, М.В. Корнієнко), що процес побудови громадянського суспільства в Україні, має відбуватися із урахуванням вітчизняних реалій, а отже з урахуванням тієї багаточисельної кількості різних чинників, які спроможні не лише спотворити цей процес, але й призвести до суттєвих порушень закону (1; 2; 8). Особливістю сучасного стану вітчизняного процесу реформування є те, що посилення ролі громадських формувань у правоохоронній діяльності має відбуватися в доволі складних соціально-економічних, політичних та військових умовах, а отже в умовах доволі нестабільного українського суспільства. Важливість цієї наукової тези додатково підтверджуються тим, що ця нестабільність має позначитися на ознаках правового регулювання розглядуваної сфери. Прояв ознак гібридної війни, сепаратистських тенденцій та провокаційних дій, спрямованих на дестабілізацію обстановки в Україні напередодні

військового вторгнення Росії на територію України, специфічність функціонування правоохоронної системи держави вже в умовах воєнного стану, - у підсумку суттєво впливали і впливають на визначення змісту, сутності, меж функціонування різних громадських формувань. Тож маємо підтримати вчених у тому, що значно посилюється важливість визначення запобіжників щодо можливостей прояву громадськістю самодіяльності та власної каральної ініціативи (застосування примусу), участі в діяльності добровільних громадських формувань осіб, які переслідують мету задоволення власних особистих потреб. Відповідно, потребують більшої змістовної чіткості та конкретизації заходи державного контролю та нагляду за діяльністю громадських формувань під час здійснення ними окремих правоохоронних функцій. А саме головне те, що існування вітчизняних ризиків є додатковим підтвердженням важливості правової регламентації діяльності громадянських інституцій, визначення меж їхнього правового статусу та повноважень.

Підсумовуючи вище зазначене, маємо підкреслити наступне. В сучасний період інтенсивного реформування усіх галузей кримінально-правового блоку слід визначитися із пріоритетними напрямами у сфері взаємодії органів кримінальної юстиції з громадськістю, що вимагає певної трансформації наукових поглядів, нових законодавчих підходів, що відтворять сучасний реальний стан речей в цьому питанні, орієнтуватимуться на всевітні напрацювання (досвід), враховуватимуть чинні недоліки та суперечності правового регулювання розглядуваної сфери.

Комплексність та міждисциплінарний характер соціально-правового інституту «взаємодії правоохоронних опоганів із громадськістю» ґрунтуються (окрім іншого) на необхідності визначення його сутнісних ознак та підстав системного тлумачення значної кількості правових положень, які містяться як у кодифікованих нормах чинного законодавства, так і спеціальних Законах, відомчих нормативно-правових актах. Отже набуває значення стан системного співвідношення та узгодження правових положень загального та спеціального значення.

Системна ознака має спрацьовувати на декількох рівнях, одним із яких є той, де у якості критерію систематизації (узгодження), виокремлення певної підсистеми елементів більш нижчого рівня може бути стадія реалізації кримінального судочинства. Проте підвищення якості процесу взаємодії на будь-якій стадії залежить від чіткості та

системної взаємообумовленості правових положень, що визначають зміст, підстави, умови та порядок цієї взаємодії.

Подібно до правової регламентації взаємодії між поліцією та населенням на стадії запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням (охорони громадського порядку), в спеціальних законах, що регулюють участь громадськості у виконанні завдань інших стадій кримінального судочинства (зокрема, виконання судових рішень) мають аналогічно міститися правові положення спрямовані на формування мотиваційно-скерованих взаємовідносин, побудованих на волевиявленні та врахуванні інтересів усіх сторін.

На тлі подальшого підвищення рівня правового регулювання волонтерської діяльності в Україні (зокрема, шляхом прийняття Концепції державної політики у сфері волонтерської діяльності) не менш важливе значення має удосконалення законодавчих положень з кожного окремо визначеного напрямку волонтерської діяльності. У якості підсистеми (елементу) слід розглядати сферу діяльності волонтерів пробації. Зважаючи на універсальність та широту функціонального призначення уповноважених органів пробації, а отже можливість та доцільність взаємодії цих органів із волонтерами на різних стадіях кримінального судочинства, - на порядок денний постає більш чітка правова регламентація цієї сфери.

До сьогодні в вітчизняному правосудді в частині створення належного соціального супроводу та певних спеціальних соціальних умов для особистості, яка опинилася у сфері кримінального судочинства, сталою залишається проблема удосконалення системи стимулювання соціальної активності громадян. Тож завданням реформування органів кримінальної юстиції за цим параметром є формування соціально-правового механізму створення мотиваційних основ активного залучення громадськості до участі у процесі реінтеграції, соціальної адаптації до умов сучасної життєдіяльності суспільства осіб, які порушили кримінально-правову заборону, тим більш, засуджених до реального відбування покарання. Знову ж таки, стимулювання соціальної активності населення взаємопов'язане з впровадженням новітніх підходів у взаємовідносинах між органами кримінальної юстиції та населенням.

Подальше удосконалення правової регламентації сфери взаємодії правоохоронних органів з громадськістю у якості складової має охоплювати сучасні тенденції впровадження у вітчизняне

кримінальне правосуддя елементів відновного правосуддя, відтворювати особливе значення громадськості у процедурах медіації (примирення), пробації (контролю та нагляду, без реального відбування покарання).

Література

1. Берендєєва А.І. Роль громадських формувань з охорони громадського порядку в сучасному українському суспільстві. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали X між нар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018*. Одеса: ОДУВС, 2018. 282 с., С. 14-16.

2. Гребенюк М.В. Деякі питання реформування правоохоронної системи України (щодо посилення спроможності поліції України у сфері боротьби з організованою злочинністю). *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали X між нар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018*. Одеса: ОДУВС, 2018. 282 с., С. 33-35.

3. Закон України «Про пробацію»: із змінами, внесеними Законом № 1798 - VIII від 21.12. 2016 р. *Відомості Верховної ради*, 2018, № 3-4, ст. 26.

4. Калаєнов Д.П. До питання про співробітництво поліції та громадян у сфері захисту й охорони громадського порядку. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2001. С. 18-22.

5. Кирилюк А.В. Громадський ресурс системи пробації в Україні. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: збірник матеріалів міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 листоп. 2015 р.* Київ, 2015. С. 404-407.

6. Книженко О.О. Актуальні питання запровадження пробації в Україні. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: Збірник матеріалів між нар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 р.)*. К.: Ін-т крим.-вик. служби, 2015. 648 с. С. 50-52.

7. Колб О.Г., Махніцький О.І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230;

8. Корнієнко М.В. Взаємодія поліції з громадськістю в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали X між нар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018 .. Одеса: ОДУВС, 2018*. 282 с., С. 46-47.

9. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 1 травня

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

2021 р. - К.: ПАЛИВОДА А.В., 2021. 300 с. С. 44-49, 54, 65, 68.

10. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. на 01 вересня 2019 р.: Офіц. текст. К.: Алерта, 2019. 324 с. С. 42, 173, 179.

11. Кримінально-виконавчий кодекс України. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: чинне законодавство із змінами та доповн. на 22 серпня 2019 року: Офіц. тексти. К.: Алерта, 2019. 220 с. С. 4, 7, 16-21, 88-89.

12. Кузніченко С.О. Подальше реформування системи ОВС у напрямку розбудови демократичної правової держави. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали VI Між нар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 4 квітня 2014. Одеса: ОДУВС, 2014. 242 с., С. 8-9.

13. Меркулова В., Домброван Н. Міждисциплінарний інститут пробації: актуальні проблеми законодавства України. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 4. 2021. С. 54-59.

14. Меркулова В.О. Міждисциплінарний інститут «пробації»: сутність та проблеми реалізації соціальної конвергенції відповідних правоохоронних органів із громадськістю. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1, 2. 2022. С. 126-132.

15. Меркулова В.О. Громадський контроль за поведінкою жінок, що мають малолітніх дітей та звільнених від відбування покарання: проблеми чинного законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2022. С. 31-34.

16. Погрібна К.Ф. Роль громадського контролю у правовому механізмі виконання та відбування кримінальних покарань та запобігання злочинам у сфері

суспільних відносин. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2021. С. 51-55)

17. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06. 2000 № 1835 [Електронний ресурс]-режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>).

18. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236 - VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 10.06.2019).

19. Проневич О.С. Інституціоналізація добровільної поліцейської служби в Україні: до постановки проблеми. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали VI Між нар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 4 квітня 2014. Одеса: ОДУВС, 2014. 242 с., С. 78-79.

20. Сидоренко К.О. Перспективи розвитку регулювання волонтерської діяльності в Україні. *Право і суспільство*. № 4. 2012. С. 133-137.

21. Томіна В.Ю., Пашаєв З.О. Порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 2. 2019. С. 13-15.

22. Ярмак В.Х. Міжнародний досвід здійснення громадського контролю за правоохоронною діяльністю та шляхи його адаптації в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2014. С. 219-222.

Меркулова В. О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ